

IDEER

DIKT

REDIGERT AV TOM STALSBERG

tst@dagbladet.no

FOTO: Tom Stalsberg

3 X BØRLI

Pablo Neruda

Pablo Neruda –
din sang er en sølvvinget bi
som suger nektar
fra himmelens blåklokke.

Din sang er en ømhetens solfjær
som vifter fluene bort fra såret
i slavens blødende, magre rygg.

**

Tonefall

Jeg sier strengt til meg sjøl:
– Ordene står der
og er bare trykksverte
på hvitt papir.
Men er det ditt dikt,
skal menneskenes
høre stemmen din
slå gjennom muren av avstand.

Høre deg rense strupen
og stamme
og lespe på s'ene
og møysommelig rydde
plass mellom
ordene
for stillhetens hviskende engel.

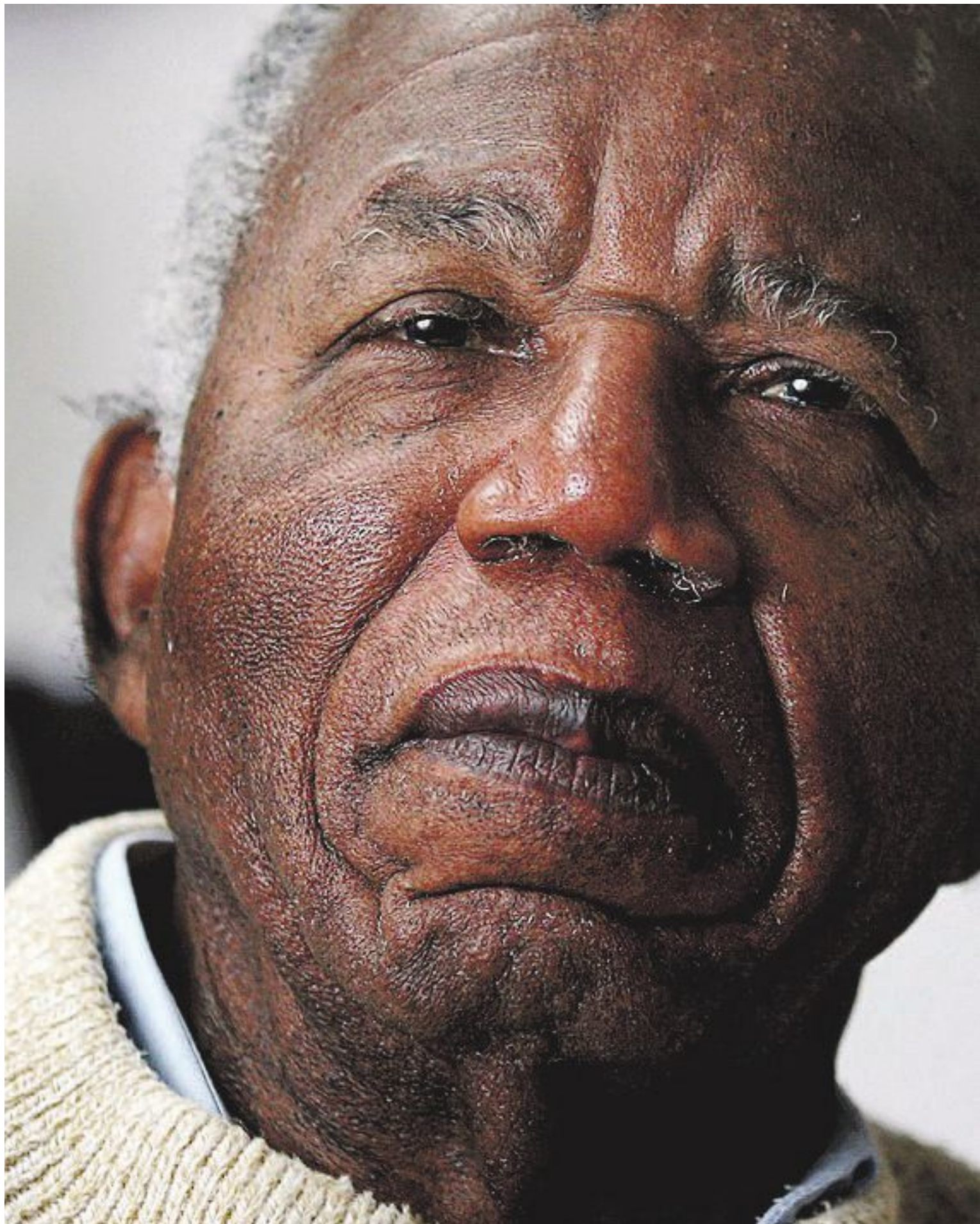
**

Arktisk

Snøen bråner aldri
i mine indre
arktiske strøk:
Femti harde tømmerhogger-vintrer
ruger som en isbré
i bringa mi. Sommeren
er bare bleike polarfioler
og svangsvaner som overnatter
i råker i isen.

HANS BØRLI (1918 - 1989)
FRA «DAGENE GÅR MOT VEST»
(ASCHEHOUG 1982)

• Børli-året ebber snart ut, men vi trykker dikt av ham så lenge det er nysnø mellom linjene.

Det er noe ugjenkallelig og ubønnhørlig over slike ujevne, historiske møter mellom to sivilisasjoner. Vi kan fremdeles oppleve det fra tid til annen: ennå dukker det opp fotografier av primitive stammer med anelseløse blikk på sidene i National Geographic, og vi vet vi kan bidra til å forlenge deres liv ved hjelp av vår antibiotika og våre kosttilskudd, men innerst inne vet vi også at vi – med våre realityshow og miner forkledd som plastleker – er minst like primitive.

DET FINNES MANGE historier om dette: noen – de som handler om misjonærlegene Albert Schweitzer eller David Livingstone – er gode, mens andre – om de kyniske utbytterne Henry Morton Stanley eller Cecil Rhodes – er alt annet enn betryggende. Det er ikke tvil om at dette er noe som har skjedd utallige ganger på forskjellige steder gjennom historiens gang, med folkeslag hvis stigende makt har bragt andre under seg for en tid, inntil

LITTERATUR

Tekst: FREDRIK GIERTSEN
Skrivent og litteraturviter

de atter skumper inn og forsvinner, som tidevannet.

MEN SAMTIDIG ER det en kjensgjerning at det var et spesielt skjebnesvangert øyeblikk den gang da den lokale helten for første gang vekslet blikk med den moderne hvite imperialisten, for akkurat da var det noe som var ugjenkallelig og ubønnhørlig slutt – for alltid.

Dette er kjernen i Achebes bok, ja, egentlig hele hans samlede verker, for ikke å si hele den generasjonen av afrikanske forfattere han tilhører. Achebe har – sammen med blant annet kollega og

landsmann Wole Soyinka, og kenyanske Ngugi wa Thiong'o – gått langt i å betegne både Karen Blixen og Joseph Conrads bøker som rasistiske, noe som har falt mange velmenende liberale i Europa tungt for brystet, men samtidig er deres sinte angrep såpass velformulerte at det er vanskelig å ikke forholde seg til dem dersom man er interessert i denne debatten.

ALLE SOM ER så glade for å kunne fly billig til London for å se afrikansk kunst på British Museum har en plikt til i det minste å reflektere over hvordan disse skattene i det hele tatt havnet der, og hvorfor informasjonen om dette er totalt fraværende på museet selv. Og hvorfor lærer ingen britiske skolebarn noe om hvordan imperiets tropper erobret og raserte den livlige handelsbyen Benin City ved Nigerias sørkyst i 1897? Byen hadde nytt av en fire hundre år lang blomstringsperiode som hang sammen med deres fredelige handel med Portugal, men britene la den øde, og stjal med seg hundrevis av verdifulle statuer – kalt «Benin bronze» – som ble overført til europeiske museer.
Handlingen i «Things Fall Apart»

Gi conquistadorene Cortés eller Pizarro et maskingevær og plassér ham i den tette nigerianske jungelen, så har du bakteppet for Afrikas mest solgte roman, Chinua Achebes «Things Fall Apart». I år er det 60 år siden den kom ut.

DET tragiske KULTURMØTET

UBESTRIDT: Posisjonen til Chinua Achebes roman «Things Fall Apart» i afrikansk litteratur er ubestridt, og med over 20 millioner er den kontinentets mest solgte. Handlingen er lagt til slutten av 1800-tallet, rundt den tiden da britiske tropper raserte den livlige handelsbyen Benin City, men Achebe flyttet åstedet noen dagsmarsjer lenger øst, til området der han selv var fra. Foto: NTB Scanpix

foregår omtrent samtidig med denne hendelsen, og bare et par dagsmarsjer østover, over på andre siden av Niger-elva. Historien tar for seg skjebnen til den unge mannen Okonkwo, som har vokst opp i landsbyen Umuofia (tilhørende igbo-folket) med en arbeidssky far som etterlot seg mye gjeld. Okonkwo blir nærmest besatt av å slette alle skammens spor i seg selv, og skaffer seg et ry først som bryter, dernest som modig kriger.

HANS IVER ETTER å tilegne seg en maskulinitet han aldri arvet etter sin fløytespillende far fører også med seg at når han stifter en familie som han elsker, så hindrer hans tilgjorte hardhet ham å vise det, men han oppnår alles respekt, inkludert fra landsbyens eldre. Hele tiden aner vi imidlertid at hans mandighet er hul, at han er en kjempe på leirfötter, og en rekke uheldige omstendigheter skal da også føre til hans fall. Først blir han tvunget til å drepe en ung mann han har fått omsorg for etter at landsbyen røvet ham fra naboen.

OKONKWO MÅ STRENGT tatt ikke delta i

dette rituelle mordet, men han nekter å vise svakhet, og gir selv gutten det fatale slaget med klubben. Senere tar han livet av sitt barnebarn ved et ulykkestilfelle, og for dette blir han forvist fra landsbyen i et par års tid. Når han returnerer har de kristne kommet og infiltrert landsbyen, og snart er virkeligheten deres revet i filler.

«Things Fall Apart» – tittelen er tatt fra et dikt av W. B. Yeats – henter først og fremst sin legendestatus fra sin polemiske gjennomslagskraft som springer ut av romanens revolusjonerende nye perspektiv i en omskiftelig historisk kontekst. Britenes imperium var blitt tvunget i kne av krigsinnsettningen 1939-45, og i 1958 – da boken kom ut – var forhandlingene om uavhengighet allerede i full gang i London, og to år senere var Nigeria en selvstendig stat.

Dessverre brøt det ganske snart ut en

blodig uavhengighetskrig internt i den unge staten, nemlig Biafra-krigen 1967-70, sørøst i nettopp igboenes område. Chinua Achebe (1930-2013) – som selv var igbo – støttet deres sak, noe han fikk lide for både under og etter kamphandlingene. Men bøkene sine skrev han på engelsk, og for det måtte han også tåle kritikk.

«Tittelen er tatt fra et dikt av W. B. Yeats»

Nobelprisvinner Soyinka hyllet på sin side «Things Fall Apart» som «den første engelskspråklige roman som beskrev den afrikanske karakter fra innsiden, i stedet for å portrettere ham som en eksotisk skikkelse, slik den hvite mann ville se ham». I forhold til mer moderne forfattere som for eksempel Ben Okri eller Chimamanda Ngozi Adichie, som har klart å kna de to sidene av kulturmøtet enda mer sammen, kan Achebes roman – som er temmelig kort – synes litt uferdig, men man skal ikke undervurdere verdien av å være først.

Utfordringen i dag ligger for en stor del i det å anerkjenne den ikke-europeiske eller ikke-kanoniserte kunstens verdi i kraft av seg selv, og kunnskap til å plassere den innenfor sin egen tradisjon. Nå er jo «Things Fall Apart» – kanskje mer enn noen annen ikke-vestlig roman – blitt beæret med innlemmelse i verdensbibliotekene og universitetenes pensum, men av og til kan man få mistanke om at dette er gjort som et alibi eller avlat.

I KUNSTHISTORIEN PRESENTERES gjerne utviklingen fra renessanse til modernisme som en logisk rekke med kreative brudd, selv om det er en relativt kjent sak at en mann som Picasso var sterkt inspirert av afrikansk kunst, og at de samme «Benin bronzes» spilte en stor rolle for kubismen – slik man i disse dager kan studere det på en utstilling i selveste Centre Pompidou i Paris. Å tilegne seg et bredere perspektiv på kunsten innebærer ofte at man rett og slett må stille seg spørsmålet om hva som egentlig er integrert i hva, for vi må ikke glemme at også misjonæren ble påvirket av Okonkwos blikk.